

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תצוה תשע"א

מה בין אהרן הכהן להמן הרשע

אחד מהם לא הגיע לשלמות של אהרן, אבל בכל זאת, במידה מסוימת, הם ירשו מאהרן את הלב הנקי שלו. אלה שבאמת לא היו ראויים, החשן לא ענה אצלם. החשן עונה רק כשהכהן הגדול ראוי. כשהכהן הגדול אינו ראוי, לא יעזור שישאל בחושן. הפסוק אומר: "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. פשמן הטוב על הראש, ירד על הזקן, זקן אהרן שירד על פי מדותיו" (תהלים קלג, ב). שואלים חז"ל: למה נאמר כאן פעמים 'זקן'? וכי שני זקנים היו לאהרן?! אלא כיון שראה משה את השמן יורד על זקן אהרן, היה שמח כאילו על זקנו יורד! (ויק"ר ג, ו) למרות שהכהונה היתה אמורה לצאת ממשה, והיא נלקחה ממנו ונמסרה לאהרן (רש"י שמות ד, יד), משה לא מקנא בו כלל, ושמח במשיחתו של אהרן כאילו הוא עצמו נמשת. הרי שגם משה רבינו, לבו נקי כלבו של אהרן, ואינו מקנא באחיו כלל. עד כדי כך, שאם מושחים את אהרן לכהן, משה שמח כל כך, כאילו הוא עצמו נמשח! "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". שני האחים, גדולי ישראל, דבוקים זה בזה ואוהבים זה את זה בלי שום חציצה ביניהם, ובלי שום נגיעה עצמית.

לבו השלם של אהרן הכהן

אבל לבו של אהרן לא רק נקי מנגיעות. הוא גם לב שלם מאד. אהרן שלם עם השכינה בכל מצב, ולעולם הוא אינו מהרהר אחריה. כשנפטר שני בניו ביום שמתח - ביום בו נכנס לשמש בכהונה גדולה - "נידם אהרן" (ויקרא יג) הוא מקבל את גזרת ה', ואין לו שום תלונות.

בסוף ארבעים שנה, כשמשה רבינו טועה במי מריבה, ומכה את הסלע במקום לדבר אליו (עי' רש"י במדבר כ, יא), נענש משה רבינו שלא להכנס לארץ ישראל, וגם אהרן נענש עמו בעונש זה (במדבר שם, יב). והנה, הפסוק אומר: "תמיך נא ויניח לְאִישׁ חֲסִידְךָ, אֲשֶׁר נִסִּיתוּ בְּמִסְפָּה תְּרִיבָהוּ עַל מִי מְרִיבָהּ" (דברים לג, ח). "נסתפקת לו לבוא בעלילה. אם משה רבינו אמר שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו?" (רש"י שם) כלומר, אהרן כלל לא חטא במי מריבה! הוא היה יכול לטעון, "למה מענישים אותי בגלל טעותו של משה?" אבל הוא לא טוען כלום. גם כאן, הוא מקבל את גזרת ה', ושותק.

חז"ל אומרים, שמשה רבינו התפלל תקט"ו תפילות (כמנין "ואתחנן") כדי להכנס לארץ ישראל (דב"ר יא, ע). הוא לא הצליח לבטל את הגזרה לגמרי, אבל לפחות זכה לראות את הארץ (דברים לד, א-ד). והנה, על אהרן לא מצאנו שהתפלל להכנס לארץ ישראל. גם לא כתוב שזכה לראות את הארץ. למה לא התפלל על כך כמו משה רבינו? וכי לא רצה להכנס לארץ ישראל, או לפחות לראות אותה?! וביותר קשה, שהרי הגזרה על אהרן היתה בעלילה. רק בגלל שמשה נענש, נענש גם הוא עמו, כשבעצם מצד מעשיו היה ראוי שיכנס לארץ ישראל. מסתבר אפוא, שאם היה

לבו הנקי של אהרן הכהן

הקב"ה מצוה את משה רבינו: "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים, ונהיו על לב אהרן" (שמות כח, ל). אומרים חז"ל: "בשכר 'נְרָאָךְ וְשִׁמְח בְּלִבּוֹ' (שם ד, יד), זכה לחושן המשפט על לבו" (שבת קלט, א). כלומר, בשכר זה שראה אהרן את משה רבינו בא להוציא את ישראל ממצרים ושמח בלבו, בשכר זה זכה לחשן המשפט על לבו. ונשאלת השאלה: מהו הדבר המיוחד שעשה כאן אהרן? הרי כל אדם היה שמח במצב כזה! אדם פוגש את אחיו לאחר שישים שנה שלא ראה אותו, בנוסף לזה האח בא עם בשורות נפלאות, שפרעה יקבל בקרוב מה שמגיע לו, ואנו נצא ממצרים, נקבל תורה ונבוא אל ארץ זבת חלב ודבש, מי לא ישמח על פגישה כזו? גם אדם פחות מאהרן היה שמח! מדוע א"כ מגיע לאהרן שכר על כך?

התשובה לשאלה זו נמצאת ברש"י. כשהקב"ה שולח את משה רבינו להוציא את ישראל ממצרים, עומד משה ומתוכח עם הקב"ה במשך שבעה ימים (רש"י שמות ד, י), בנסיון לפטור את עצמו מן השליחות. איך ניתן להבין זאת? הרי המצב במצרים הוא נורא! פרעה משעבד את ישראל בעבודת פרך, שוחט את תינוקותיהם ורוחץ בדמם (רש"י שם ב, כג), משה היה צריך לרוץ ולמלא את השליחות המוטלת עליו כמה שיותר מהר! במקום זה, הוא עומד ומתוכח עם ה' במשך שבעה ימים, בנסיון להפטר מן השליחות. למה? אומר רש"י: "לא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו, ונביא היה" (רש"י שם ד, י). "אמר משה: עד שלא עמדתי, היה אהרן מתנבא להם שמונים שנה... ועכשיו אני בא להם בתחום אחי, שיהא מיצר"? (תנחומא שמות ס"ד) אהרן גדול ממה ששנים, הוא גם נביא, הוא מנהיג את ישראל במצרים ונושא את סבלם במשך כל השנים בהן יושב משה בנחת במדין, ולפתע יבוא משה ויקח ממנו את כל הגדולה, הרי זו פגיעה נוראה באהרן! ועל כן הוא מסרב ללכת. "שָׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח" (שמות ד, יג), רק לא אותי. אומר לו הקב"ה: "נְרָאָךְ וְשִׁמְח בְּלִבּוֹ". "לא כשאתה סבור, שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (רש"י שמות ד, יד). הלב של אהרן נקי לגמרי מקנאה ומקפידא. רק שמחה תהיה לו, ללא כל תרעומת או צער, אפילו לא בלבו. כי אהרן לא חושב כלל על עצמו. אין לו שום עצמיות, ושום רצון לעצמו. "נְנַחְנוּ מָה" - כפי שאומר משה על עצמו ועל אהרן (שמות טז, ז). אין לנו שום עצמיות. אם לכלל ישראל טוב לצאת ממצרים, והמנהיג הטוב ביותר עבורם הוא משה, אז אהרן שמח במנהיגותו של משה, ולא מצטער כלל על אבדן המנהיגות שלו.

זהו הלב הנקי שראוי לתת עליו את חושן המשפט. הרי השאלה שנשאלת בחושן המשפט ע"י הכהן הגדול באה מצד בני ישראל, וגם התשובה שמתקבלת בחושן מיועדת לבני ישראל, לא לכהן הגדול באופן אישי, וא"כ ראוי שהחשן יהיה מונח על לב נקי כזה, שנושא את לב כל בני ישראל, ולבו הוא כלב כל ישראל. אמנם לא רק אהרן לבש את החושן, אחריו היו עוד כהנים גדולים שלבשו את החושן, אבל כנראה שמשוהו ממדותיו של אהרן הכהן עבר אליהם בירושה. אף

מתפלל על הדבר, היתה תפלתו מתקבלת. ואם כן קשה מאד: למה לא מוצאים שאהרן מתפלל להכנס לארץ ישראל?

חשבת, אולי אהרן נוהג כך, כדי שלא לפגוע במשה רבינו. עשרות שנים חָפָה וצפה אהרן להכנס לארץ ישראל, ועל סף הכניסה אליה הוא מְנַתֵּר על שאיפתו, כדי לא להראות חלילה פגיעה במשה, שמשה לא נכנס לארץ ישראל ואהרן כן נכנס. אם משה לא יכנס לארץ ואהרן כן יכנס, יאמרו שאהרן גדול בדבר זה יותר ממשה רבינו. לכן, הוא לא פוצה את פיו. כמו ששחק בגזירה על מות בניו, כך הוא שותק גם כאן. משלים עם גזירת ה' ולא מתפלל. משה מתפלל מאד ונתר על כל הכבוד והמעלות להכנס לארץ, עד שה' אסר עליו להמשיך ולהתפלל עוד (שם ג, כו), ואילו אהרן נוהג להפך. הוא לא מנסה כלל להתפלל על כניסה לארץ. למה? כדי לא לפגוע במשה. משה נָתַר על כל הכבוד והמעלות הרוחניות שרצה הקב"ה לתת לו בשביל לא לפגוע באהרן (כפי שהזכרנו לעיל), ואהרן משיב לו כאן כגמולו, ומנתר על כל הרוחניות ועל כל מה שארץ ישראל יכולה לתת, כדי שלא לפגוע במשה רבינו. בלי משה, אהרן לא מסוגל להכנס לארץ ישראל.

מסירות נפשו של אהרן בחטא העגל

גם כשאהרן חוטא בחטא הנורא שלו - בעשיית העגל - גם זה נעשה רק מתוך טוב לבו של אהרן. חז"ל הרי פירשו, שאהרן עשה את העגל רק מפני שחשש, שאם לא יסכים לעשותו, יהרגו אותו [כמו שהרגו את חור שסרב לאותה בקשה], ואז יתקיים בישראל הפסוק "אם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כִּהְיֶה נִבְיָא" (איכה ב, כ), ולא תהיה להם תקומה לעולם. על כן, כדי להציל את ישראל (שמוכנים מצדם להרגו!) מִמְּפִלָּה שאין אחריה תקומה, מוכן אהרן לעשות עגל, ולשאת בעונש החמור הצפוי לו עבור זה (סנה' ז, א). [ואכן, לולא תפילתו של משה, באמת היה נשמד בגלל החטא הזה (עי' דברים ט, כ ורש"י שם)]. אמנם גם כך נענשו ישראל באופן חמור ביותר על חטא העגל (עי' רש"י שמות לב, לד), אבל אעפ"כ, לו בנוסף לכך היו גם הורגים את אהרן, מי יודע עד היכן היה העונש מגיע. אולי גם תפילה של משה לא היתה מועילה להצילם מכליון. אהרן מוסר אפוא את העוה"ב שלו, כדי להציל את ישראל מהחטא הנורא הזה, "אם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כִּהְיֶה נִבְיָא". חז"ל אומרים אמנם (סנה' שם) שאסור לשבח את אהרן על מה שעשה, כי אהרן טעה בחישוביו, ואסור היה לו לעשות את העגל, אבל בכל זאת, ההוה אמינא של אהרן, עם כל החובה שבדבר, יש בה גם הרבה צדדי זכות, כי בעבירות של צדיקים יש גם הרבה צדדים של מצוה, ובמקרה של אהרן, אחד מצדדי הזכות הוא הנקודה הזאת, עד כמה מסר את נפשו עבור הזולת.

אהרן אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (אבות פ"א מ"ב). מוסר את כל העצמות שלו בשביל אֶחָיו משה ובשביל כלל ישראל. ממש "נִנְחָנוּ מֵה". אין לי שום עצמיות משלי. מי שמרגיש "נִנְחָנוּ מֵה", יכול להרגיש את הכלל ישראל, ולמסור את עצמו במדה כזאת בשביל כלל ישראל.

רדיפת הכבוד של המן הרשע

אבל יש, כמוכח, גם מצב הפוך. מצב, שאדם מרגיש רק את עצמו, ולא אכפת לו מאחרים כלל. אני, ואפסי עוד. מי שבלט במיוחד בדבר הזה, הוא המן הרשע. כשהמלך רוצה לתת כבוד למישהו - המן בטוח שהכונה אליו. שהרי "לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי"?... (אסתר ו, ו) וקשה לכאורה: אמנם המלך אחשוורוש "גִּדַּל אֶת הַמֶּן וַיִּנְשְׂאֵהוּ, וַיִּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ" (שם ג, א), אבל

בכל זאת, אולי המלך רוצה לתת מעט כבוד גם למישהו אחר? אמנם קשה להעלות על הדעת שרצונו לכבד דוקא את מרדכי היהודי, אבל גם אם לא את מרדכי, אולי רצונו לכבד את אחד השרים, או סתם מישהו אחר שעשה משהו עבור מלך. אבל לא! לא יתכן! "לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי"? אין להעלות על הדעת כבוד למישהו אחר. רק אלי!

זהו הניגוד הגמור ל"נִנְחָנוּ מֵה". דורש לעצמו כבוד בלי גבול, ועושה עצמו אלוה (מגילה י, ב). הוא לא מרגיש שיש כאן קושיה: אם אתה אלוה, למה אתה הולך אל המשתה שעושה לך אסתר המלכה? וכי אלוה צריך לאכול ולשתות?! אלא שתאנת הכבוד של המן גוברת על שכלו. להיות מוזמן אל המלכה למשתה, רק הוא עם המלך והמלכה לבדם - אין לך כבוד גדול מזה! ואם כך, חייבים לנצל את ההזדמנות. לא שייך שלא לנצל הזדמנות כזו לקבל כבוד. ממילא הוא הולך אל המשתה, למרות שכל בר דעת מבין שזוהי סתירה לאלוהותו.

אבל יש גם איש אחד שלא כל כך מכבד את המן. "כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן... וּמְרַדְּכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה" (אסתר ג, ב) [לפי שעשה עצמו אלוה (רש"י שם)]. דבר כזה - המן לא יכול לסבול! "וַיִּרְא הֶמֶן כִּי אֵין מְרַדְּכֵי כִרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה" (שם, ה). אמנם כל שרי המלך וכל העבדים כן משתחווים, אבל אם יש זקן אחד שלא משתחוה - זה לא מספיק להמן! יש כאן פגיעה בכבודו, ואי אפשר לעבור על כך לסדר היום!

חשבת, בפסוק "וַיִּרְא הֶמֶן כִּי אֵין מְרַדְּכֵי כִרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ", המלה "לו" מיותרת לכאורה, [שהרי אנו יודעים כבר למי צריכים להשתחוות. להמן]. אבל כנראה שההסבר הוא זה: אם המן היה רואה שמרדכי כלל לא משתחוה - אולי לא היה עושה מזה "ענין". הרי מרדכי כבר זקן מאד, וקשה לו להתכופף. אלא שהמן רואה, שב"מודים" (בחזרת הש"ץ) - מרדכי יודע יפה מאד להשתחוות! וכן בראש השנה וביום הכפורים, כשכולם כורעים ומשתחווים בתפלה, גם שם הוא משתחוה יפה מאד. רק "לו" הוא לא משתחוה! "וַיִּרְא הֶמֶן כִּי אֵין מְרַדְּכֵי כִרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ!" ממילא - "וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה".

נו, אז מה עושים? צריכים להעניש את הזקן הזה! אבל זה עוד לא מספיק להמן. "וַיִּכְזֹּב בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמְרַדְּכֵי לְבָדוֹ" (שם, ו). זוהי נקמה קטנה מדי, להרוג רק את מרדכי. על פשע כזה, צריך "לְהִשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים... עִם מְרַדְּכֵי" (שם). גברים נשים וטף! אמנם הטף לא חטא כלום, אבל זה לא חשוב. גם אותם צריך להרוג. אם ישאר חלילה ילד יהודי אחד בעולם, יפגם כבודו של המן. אסור שח"ו ישאר ילד יהודי אחד בעולם. עד כדי כך הכבוד צריך להיות שלם ומושלם². בנוסף לכך, צריך גם לתלות את מרדכי על העץ. ובשביל זה צריך עץ בשיעור חזון איש, גבוה חמישים אמה. בפחות מזה לא יוצאים ידי חובה. אין זה לפי כבודו של המן, אם מרדכי יהיה תלוי על עץ שהוא גבוה רק ארבעים אמה. צריך דווקא עץ גבוה חמישים אמה. זהו שגעון הגדלות של המן.

רדיפת הכבוד המופרזת של המן, היא זו שמביאה בסופו של דבר למפלתו. המלך שואל את המן: "מֵה לַעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בְּיָקָרוֹ"? - המן בטוח שהמלך מתכוין אליו. נו, אז אפשר להציע שיתנו לו אלף שקלי זהב, או כפר אחד, או עיר אחת במתנה, אבל כל זה מעט מדי בשביל המן [שבאלו הכי היה עשיר

כמה שאפשר. והנה, הקב"ה הרי הוא רק נותן. הוא לא מקבל כלום. לעומת זאת, אדם לא יכול להיות רק נותן. הוא מוכרח גם לקבל. מרגע שבא לעולם ועד צאתו הוא מוכרח לקחת מן העולם אויר, מזון, ביגוד ועוד דברים. אבל עד כמה שאפשר, אדם צריך להשתדל להיות דומה לקב"ה בפרט הזה, להשתדל להיות כמה שיותר "נותן" ומיטיב לאחרים. לתת כסף למי שצריך, וגם לתת כבוד.

ככל שאדם משתדל יותר להיות נותן, הוא דומה יותר לקב"ה, וקרוב אליו יותר. ועד כמה שאדם הוא לוקח, הוא מתרחק מהקב"ה. אין לו דמיון לקב"ה, וממילא אין לו קיום. התורה הרי אומרת, "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֲלֵיכֶם חַיִּים בְּלִבְכֶם הַיּוֹם" (דברים ד, ד). כשאדם דבק בה', כלומר: במידותיו ית' - יש לו חיים, ויש לו קיום. אבל מי שרחוק מה' ואינו דבק בו - אין לו חיים, ואין לו קיום.

המן הרשע, בגלל תאנת הלקיחה המופרזת שלו, אין לו קיום. איבד גם את העוה"ז וגם את העוה"ב. איבד את העולם הזה - כפי שמפורש במגילה. ואיבד גם את העולם הבא, שנאמר: "בַּפְּרָחַי רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשָׂב, וַיִּצְיָצוּ כָּל פִּעְלֵי אֲנֹן, לְהִשְׁמָדָם עֲדֵי עַד" (תהלים צב, ח). ההצלחה הזמנית של הרשעים [כְּמוֹ עֵשָׂב], שפורח לזמן קצר, ומיד נובל [ניתנת להם מן השמים, כדי "לְהִשְׁמָדָם עֲדֵי עַד". משלמים להם עבור מעט המעשים הטובים שעשו כאן בעוה"ז, כדי להאבידם מהעוה"ב (עי' עירובין כב, א)].

משה ואהרן הם ההפך מזה. הם נותנים כבוד זה לזה, ולכן יש להם קיום. "משה היה חולק כבוד לאהרן ואומר לו 'לְמַדְנִי, ואהרן חולק כבוד למשה ואומר לו 'לְמַדְנִי, והדבור יוצא מביניהם כאלו שניהם מדברים" (ילק"ש פרשת בא רמז קצא). כל אחד מהם לא רוצה לקחת את הכבוד לעצמו. למרות שהקב"ה קבע שמשה יהיה המנהיג ואהרן יהיה הדובר שלו (שמות ז, א), בכל זאת משה ואהרן מחפשים כל אחד לתת זה לזה את מירב הכבוד, ולא ליטול אותו לעצמם. לכן הם חיים חיי עולם. בעולם הזה כל אחד לומד את תורת משה ולומד מאהרן, ומזכיר באימה וביראה את משה ואהרן, ובעולם הבא הם נמצאים במדרגות העליונות ביותר. כי הנותן, הוא הלוקח האמיתי. מה שנתן לאחרים, את זה הוא בעצם לקח לעצמו, לחיי הנצח.

מה שאדם נותן בעולם הזה, הוא נוטל לעולם הבא

יש שביארו, שלכן כתוב בפרשת תרומה, "דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" (שמות כה, ב). מה פירוש "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה"? היה צריך לומר "וַיִּתְּנוּ לִי תְרוּמָה"! או "וַיִּבְיֵאוּ לִי תְרוּמָה"! מהו "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה"? - על פי פשוטו נראה לומר, שכוונת ציווי זה היא למנות גבאים שיקחו ממבני ישראל את התרומה. כך נראה באמת מן ההמשך, שם נאמר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצִלְאֵל וְאֶל אֶהֱלִיאָב וְאֶל כָּל אִישׁ חֶכֶם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חֶקְמָה בְּלִבּוֹ... וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל תְּרוּמַת אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וכו' (שם לא, ב-ג).

אבל יש שהסבירו את לשון הפסוק "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", שמי שנותן תרומה, הוא בעצם לוקח לעצמו. הוא קונה לעצמו עולם הבא בכסף שנתן. הגמרא מביאה מעשה במונבו המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, וחקרו עליו אָחִיו ובית אביו ואמרו לו: אבותיך גנזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבזבזם?! אמר להם: "אבותי גנזו למטה, ואני גנזתי למעלה..."

גדול (שם ה, יא). ממילא, הוא מציע משהו בכיוון אחר: "וַיִּבְיֵאוּ לְבוֹשׁ מֶלֶךְ כּוֹתָם". סתם לבוש יפה ומהודר לא מספיק. צריך דוקא "לְבוֹשׁ מֶלֶךְ כּוֹתָם". ולא סתם לבוש מלכות, אלא "לְבוֹשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבוֹשׁ בוֹ הַמֶּלֶךְ". אם יארגו בגד שהוא דומה לבגדו של המלך, זה לא מספיק. צריך בגד שהמלך בכבודו ובעצמו לבש אותו. ומה עוד צריך? - "וְסוֹס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ". סתם סוס לא מספיק מכובד להמן. צריך דוקא סוס אשר רכב עליו המלך. ומה עוד? - גם את כתרו של המלך רוצה המן שילבישו על ראשו. "וַנֶּאֱשֶׁר נִתְּן מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ". חז"ל אומרים, שבדבר הזה המן הלך קצת רחוק מדי. הוא שם לב, שאחשוורוש מתחיל כבר לעקם את האף. המן קולט את התגובה, ויורד מיד מן הרעיון של הכתר (עי' רש"י שם ו, ט). אבל על הסוס הוא לא מנתר. צריך "סוס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ", "וְנִתְּנוֹן הַלְבוֹשׁ וְהַסּוֹס [בלי הכתר, שויתרנו עליו] על יד איש משרי המלך הפְּרָתְמִים, וְהַלְבִּישׁוּ אֶת הָאִישׁ... וְהַרְפִּיבְהוּ עַל הַסּוֹס בְּרֵחוֹב הָעִיר, וְקָרְאוּ לְפָנָיו: כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ". לא מספיק שהכרוז העירוני או קצין צבא בחיר יוליך אותו, אלא דווקא אחד משרי המלך צריך לעשות זאת. הוא משפיל בזה את שרי המלך, אבל לא אכפת לו. כולם צריכים לראות, שאפילו שרי המלך הפרתמים מכריזים לפניו: "כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ". את פסגת הכבוד הוא רוצה. פחות מזה - זו פגיעה.

אומר לו אחשוורוש: אם כך, הרי אתה עצמך יכול להיות אחד "מְשָׁרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתְמִים"! לַךְ הַלְבִּישׁ אֶת מַרְדְּכֵי הַיְהוּדִי, וְהַרְכֵב אוֹתוֹ בְּרֵחוֹב הָעִיר עַל הַסּוֹס. המן עצמו גורם אפוא לעצמו את העונש. אם היה אומר שיתנו למרדכי אלף שקלי זהב - המלך היה נותן לו אלף שקלי זהב, ובזה היה מסתיים הענין. המן היה מתרגז קצת, אבל כבודו היה נשמר. אף אחד לא היה צריך לדעת מכל הענין. אבל המן בגאותו המנופחת גורם לעצמו, שיובילו את מרדכי על סוס ברחוב העיר ויקראו לפניו, ושהוא עצמו יהיה זה שיצטרך לקרוא לפניו. כשהמן מגלה שהאיש "אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ" הוא מרדכי, ולא הוא בעצמו, הוא מנסה לשנות את הצעתו. הוא מציע שיתנו למרדכי משהו אחר. אבל אז זה כבר מאוחר מדי. המלך לא מנתר על ההצעה הראשונה (מגילה טז, א), והמן נאלץ להוליך את מרדכי על הסוס ברחובות העיר, ולקרוא לפניו: "כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ".

וזה עוד לא הכל. גם העץ שהכין המן למרדכי משמש בסופו של דבר לתליתו של המן. חז"ל אמרו: "אֶחָד הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדְּלוּ הַמֶּלֶךְ אֶחְשָׁרוּשׁ אֶת הַמֶּן" (אסתר ג, א), עד היכן גִּדְּלוּ? - עד עץ גבוה חמשים אמה (ילק"ש אסתר רמז תתנ"ג). כלומר: המן עם רדיפת הכבוד שלו, מגיע בסופו של דבר לעץ גבוה חמשים אמה. ולא ע"י אחרים, אלא ע"י עצמו. הוא בעצמו גורם לעצמו להגיע לשם!

כבוד - לתת ולא לקחת

הדרך של משה ואהרן מובילה לכבוד האמיתי. גם כבוד בעולם הזה, וגם כבוד בעוה"ב. והדרך של המן להפך, מובילה לאבדון בעוה"ז ובעוה"ב. חז"ל אמרו, "הקנאה והתאוה והכבוד - מוציאים את האדם מן העולם" (אבות פ"ד מכ"א). וזה בדיוק מה שקורה להמן. כבוד הוא דבר טוב בשביל לתת אותו. לא בשביל לקחת אותו. לתת לאחרים כבוד, זהו ענין גדול. הרב זצ"ל היה בורח מאד מן הכבוד, אבל לאחרים היה משתדל לתת את כל הכבוד שרק אפשר. לכן הוא זכה לכבוד. המן רוצה את כל הכבוד לעצמו. לא רוצה לתת כבוד, רוצה רק לקבל כבוד. והרצון הזה הוא סם המוות. אדם הרי נברא בצלם אלקים, ותפקידו להיות דומה לאלקים עד

מעשרת בני המן שניתלו על העץ, היו לו בני נוספים שזכו להשאר בחיים, אלא שירדו מגדולתם וחיזרו על הפתחים, שהיו שְׁבָעִים בתחילה, ולבסוף "בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ" (מגילה טו, ב. וכן מובא בתרגום יונתן על שמו"א שם). ובמה זכה המן שחלק מבניו ישארו בחיים? באר החתם סופר, שזכה לזה מהסיבה המפורשת בהמשך הפסוק: "שְׁבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ, וְיָעֲבֹד יָם חֶדְלָו". שבגלל שהמן היה זן רעבים ומחיה את נפשם, ובגללו "רְעָבִים חֶדְלָו", לכן - מידה כנגד מידה - זכה שגם חלק מבניו ישארו בחיים, ויהיו נזונים מן הצדקה, כפי שעשה הוא לאחרים, ומבנים אלו יצאו גם גרי צדק, עד ש"מִבְּנֵי בְנֵי שֵׁל הַמֶּן לְמַדּו תּוֹרָה בְּבִנֵי בְרַק". כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אפילו של המן הרשע³.

[יש אומרים, ש"בְּנֵי בְנֵי שֵׁל הַמֶּן שֶׁלְמַדּו תּוֹרָה בְּבִנֵי בְרַק" הוא ר' עקיבא, שהיה בן גְּרִים (עי' בפי' רבינו ניסים גאון עמ"ס ברכות כז ע"ב, ובהקדמת הרמב"ם למשנה תורה), ומקום מושבו היה בבני ברק (סנה' לב, ב)⁴. לפי זה מובן היטב, למה נעשה ר' עקיבא "יד עניים" (קדושין כז, א), כלומר: גזבר של צדקה. כי בזכות מצות צדקה זכו אבותיו להשאר בחיים, ובגללה זכה להוליד⁵.

בזכות מצות צדקה, זוכה המן לשכר נפלא. אבל כל שאר הדרך של המן היא "לְהִשְׁמָךְ עַדֵי עַד". רק מרדכי ואסתר, משה ואהרן ושאר צדיקי עולם, הם הנשארים לחיי עולם!

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

אבותי גזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גזתי במקום שאין היד שולטת בו... אבותי גזו דבר שאין עושה פירות, ואני גזתי דבר שעושה פירות... אבותי גזו לאחרים, ואני גזתי לעצמי... אבותי גזו לעולם הזה, ואני גזתי לעולם הבא" (ב"ב יא, א). הרי שמי שנותן צדקה, הוא לא נותן אלא ל'קח'. הוא רוכש לעצמו זכויות לעולם הבא.

מספרים שהיה פעם מלך אחד ולו שר יהודי, שהיה עשיר גדול. אויבי השר קנאו בו, והעלילו עליו שהוא מעלים הכנסות מהמלך, ואינו מדווח למלך על כל רכושו. ציוה המלך להביא את ספרי החשבונות של אותו שר, ושם נמצא כתוב שיש לו (לשר) מליון שקל, בעוד שרכושו נאמד בסכום גדול הרבה יותר, של כמה מיליוני שקלים. קיבל המלך את תלונת המתלוננים, וציוה להחרים את כל רכושו של היהודי. שאל המלך את היהודי: "מה ראית לעשות שטות כזאת, לכתוב בספרי חשבונותיך שיש לך רק מליון שקל, בעוד שיש לך הרבה יותר?" אמר לו היהודי: "כל מה שכתבתי - אמת לאמיתה! השדות והכרמים והבתים שהוחרמו ממני, לא היו שלי. אם בקלות רבה כל כך אפשר לקחת אותם ממני, איך אוכל לחשוב שהם שלי?... מה בכל זאת שלי, שאין שום אפשרות למלך לקחת ממני? הכסף שנתתי לצדקה! את זה המלך בשום אופן לא יכול לקחת ממני. זהו הרכוש היחידי שהוא באמת שלי, ולכן רק אותו רשמתי בספרי חשבונותי - סכום הכסף שנתתי לצדקה!"

זה המצב, שעולם הזה אין לנו. רק מה שלוקחים מהעוה"ז לעוה"ב, כמה שנותנים לחסד, לצדקה, ללימוד תורה, לתמוך בלומדי תורה, זה מה שיש לנו, וזה מה שמתקיים. מה שלא כך, לא מתקיים, ולא מחזיק מעמד. המן זכה, ש"מִבְּנֵי בְנֵי שֵׁל הַמֶּן לְמַדּו תּוֹרָה בְּבִנֵי בְרַק" (סנה' צו, ב). במה זכה לזה? מבאר החתם סופר כך: חז"ל דרשו את הפסוק "שְׁבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ" (שמו"א ב, ה) על בני המן; שחוץ

1. ה"שפת אמת" באמת תמה על המן: וכי מפני שאין לעשות יקר יותר ממנו, יחוייב מזה שכל היקר ששואל המלך הוא עבורו? ! ותירץ, שהמן אכן לקח בחשבון שיתכן וכוונת המלך היא לאדם אחר. ואולם, מאחר שאת המן צריך לכבד יותר, א"כ את כל הכבוד שיעשו לאותו אדם, יצטרכו אחרים לעשות גם להמן, ואף יותר מכך! (שפת אמת, ליקוטים, מגילת אסתר)
2. ובשפת אמת פירש: "וַיִּבֶזְעוּ עֵינָיו לְשֵׁלַח יָד בְּמַרְדֵּכִי לְבַדּוּ, כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עִם מַרְדֵּכִי". פירושו, כי הבין כי מרדכי יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. ואפילו אם ימית את מרדכי, יהיה אחר במקומו בכח כלל יהודי. ולכן רצה לאבד את כל עם מרדכי (שפת אמת לפורים, תרנ"ג)
3. ויש אומרים, שהמן זכה שמבני בניו למדו תורה בבני ברק, משום שע"י מעשיו באה טובה גדולה לישראל, שחזרו בתשובה, מה שלא הצליחו לעשות כל הנביאים והנביאות שנשלחו אליהם [כמו שאמרו חז"ל: "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו מוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב" (מגילה יד, א)], וגם שנתפרסם שמו הגדול ית' ע"י הנס שנעשה לישראל בגללו (יישועות יעקב" על או"ח סי' תרצ"ה סק"א). וזה הטעם שגם סיסרא וסנחריב זכו שיצאו מהם לומדי תורה (שם).
4. אבל ב"עין יעקב" (סנה' צו, ב) גרס: "מבני בניו של המן לימדו תורה בבני ברק, ומאן נינהו? - רב שמואל בר שילת". וכבר קדמו בזה בספר "מנורת המאור" (נר חמישי, כלל ג', חלק ב' פרק ג'). וכנראה שכך היתה הגירסא בגמ' שלפניהם. יש שהעירו, שהדבר רמוז גם בלשונו של רב, שאמר לרב שמואל בר שילת: "שבקתיה להימנותך"? (ב"ב ח, ב) [הימנותך - לשון "המן"]. ויש שרמזו עוד, שאפשר שרב שמואל בר שילת הוא גלגולו של שמואל הנביא, שהרג את אגג מלך עמלק (שמו"א טו, לג), סבו של המן, ששאלו חמל עליו ולא הרגו כי ראה בו איזה ניצוץ טוב שצריך לצאת ממנו (עי' קונטרס "דברי סופרים" לר' צדוק מלובלין, עמ' 161), אבל שמואל הנביא לא התחשב בזה, כי ציווי ה' היה להרגו. ובזכות זה שהרגו, זכה הוא עצמו להיות הניצוץ הטוב שיצא ממנו, וחזר ונתגלגל בורעו, ולימד תורה ברבים. ונקרא "בר שילת", על שם חנה אמו, שעליה כהן ברך אותה ב'שילת', ו"אלקי ישראל יתן את שילתך אֶשֶׁר שָׂא לְתֶמְעָמוֹ" (שמו"א א, יז), ומכח ברכה זו נולד שמואל.